

De gunst van het leven

Een aantal jaren geleden ontmoette ik hem tijdens het Open Huis, een politiek vluchteling uit Iran. Hij deed jaren zijn best om zijn tandartsdiploma uit Iran hier in Nederland erkend te krijgen. Tevergeefs. Hij moest de opleiding hier opnieuw gaan volgen, maar een studieplaats toegewezen kreeg hij niet. Veel hoofdpijn, somberte en geldnood later kon hij in België wel gaan studeren voor de juiste papieren. En of daarmee alles goed kwam.... wie zal het zeggen? En wat is goed? En kan het ook goed zijn als niet alles goed is?

Zo is deze wereld. Vol goede hoop en vol onthutsende ondermijning daarvan. Vol nieuw begin en geboortevreugde, en tegelijk vol onderdrukking daarvan, zoals in het verhaal van de kindermoord te Bethlehem. Natuurlijk het is een fraaie verteltruc van Mattheus die zo graag verbindingen legt naar de joodse heilige boeken. Mattheus wil in Jezus Mozes voor de geest roepen, die ook voor de dood moest worden gered in een biezen mandje, ook in Egypte, ook in de woestijn. Maar met een dergelijke theologie kunnen en willen wij niet zoveel, want Mozes hoeft niet vernieuwd te worden en Jezus is gewoon Jezus. En ook al kun je van die kindermoord geen enkel historisch bewijs vinden, en heeft geen enkele andere evangelist dit verhaal: je kunt er de donder op zeggen dat het niet zomaar goed kwam na de geboorte van de verhoopte verlosser. Net zoals het ook niet zondermeer goed kwam toen Israël eenmaal in het beloofde land arriveerde. Tot en met het oplaaiende conflict in de Gazastrook, zoals dat gisteren weer tot explosie kwam.

De kindermoord te Bethlehem is een van die verhalen die je met de neus op de feiten drukken. Want het is slikken - zo net na het verlangen van de advent en de vrede van kerst - dat het meteen al weer mis gaat. Kindermoord. Niet door een tsunami op tweede kerstdag, maar door menselijke verantwoordelijkheid, door Herodes' kleinzieligheid. Want hij voelde zich gekleineerd, zo staat er, en moest dat dus compenseren met een machtige daad. Zo gaat dat, kijk maar naar Mugabe, Loekasjenka (Wit Rusland), Kim Il Sung (Noord Korea) of van die andere ego's. De kerkgeschiedenis echter heeft in reactie op dergelijk machtsvertoon die vermoorde jongetjes groot gemaakt. De eerste martelaren, worden ze genoemd: omdat zij stierven kon Jezus leven. Alsof dat een troost zou zijn! 28 December werd in de folklore de dag waarop kinderen het voor het zeggen hebben (later overgegaan in Sinterklaas en Driekoningen). Die omkering van groot naar klein is natuurlijk een mooi bijbels thema, maar het poetst wel weg hoe genadeloos het leven kan zijn, met wendingen die je geen mens zou toewensen. Zo staat het ook in de lezing: 'en ze (Rachel) wil niet getroost worden, want de kinderen zijn er niet meer.'

De uitersten van een mensenleven hier op aarde passeren deze week de revue. Niet alleen in de jaaroverzichten, maar ook hier, heel gecompliceerd in twee verhalen: geboorte en dood. En daar tussen in leven wij, soms maar heel kort, soms heel lang. We leven zonder garanties op voorspoed, gezondheid of geluk. Het kan je ten deel vallen. Het kan je ook heel erg tegenzitten. Dit noodlot, dat ver voorbij de voorzienigheid ligt, kent geen redelijkheid of maat. Het vertelt alleen dat de zeggenschap over ons leven maar tot zekere hoogte reikt. Hoe het goede en het kwade op onze weg komt, dat weten we niet. Maar met dat vraagteken hebben we te leven.

Hoe dan te leven? Dat is vragen naar de kunst van het leven. Levenskunst. Mooi woord, dat recht doet aan onze inspanningen in het leven, en tegelijk de noodzakelijke creativiteit en inspiratie die ervoor nodig is, toont. En uiterst actueel, die levenskunst, gegeven de hoeveelheid boeken die erover verschijnen en die al wikkend en wegend zoeken naar hoe goed te leven. Want daar gaat het tegenwoordig om: goed leven, liefst in schoonheid en waarheid. In een wat lichter verteerbare vorm eindigt HP/De Tijd een bepaald standaardinterview altijd met de vraag naar het levensdevies van die persoon. Dan komen er regeltjes als 'waar een wil is is een weg' of 'pluk de dag'. Tegeltjeswijsheid kun je dat ook wel noemen. Maar die tegeltjes kunnen je wel de dag doorhelpen, zo nu en dan. Of troosten. Of uitdagen. Nog zo eentje stond op een van de nieuwjaarswensen die ik ontving: '2009 wordt wat je er zelf van maakt'. Poeh, dat klinkt wel wijs, maar is ook een lastige. Dan hangt het hele jaar wel van mezelf af. Wat ook niet onwaar is, maar toch...

Het spijtige van dit soort richtinggevende motto's is dat ze niet *warm* zijn. Ik bedoel dat, wanneer het leven tot tegeltje of ethisch devies wordt teruggedbracht, het kloppende hart of alle paniek of liefde of gekwetstheid er uit verdwijnt. Als het te mooi wordt, te af, zo'n

tegeltje dan kun je maar beter op je hoede zijn. Waar is de chaos van het moeten vluchten naar Egypte of naar Nederland om het eigen leven te redden? Waar is de pijn van de kindermoord? Waar is het schuilen in dankbaarheid maar ook afhankelijkheid?

De hedendaagse zoektocht naar levenskunst kan niet zonder verhalen van troost en herkenning, omdat geen enkel motto het houdt als je er een tegeltje van maakt. Zelfs dat mooie 'sta op – hij stond op' dat in de lezing van vandaag opnieuw klinkt. Als ik die woorden hoor, licht er iets op in mij van herkenning en vreugde. Om opstaan gaat het. Ja, dat vertelt de Schrift. Dat er steeds weer een stem is die ons in het leven roept. Vandaag die van een engel die zegt 'sta op', en Jozef stond op. 'Hij stond op en nam nog die nacht met het kind en zijn moeder de wijk naar Egypte.' (Mt 2) Dat opstaan, van uittocht tot paasochtend, is steeds weer het begin van nieuw leven. Ook hier, vandaag. En het is levenskunst om dat te doen, werkelijk waar. Maar wie het niet lukt om op te staan door ziekte of andere overmacht, voor degene voor wie het de tijd nog niet is omdat er alleen rouw en verdriet is, zoals voor de ouders van die onschuldige jongetjes, voor degene die het niet horen kan omdat het vertrouwen zo is geschaad - dan is 'sta op' of 'pluk de dag' iets te kort door de bocht. Dan wil je toch bovenal warmte, compassie, ruimte zonder dwang?

Levenskunst is naar mijn overtuiging vooral gelegen in levensgunst. Dat is geen woord, dat weet ik ook wel. Maar jezelf en anderen het leven te gunnen, en daarmee tegelijk te weten dat het leven niet zomaar te maken is zoals jij dat wenst, dat is een inzicht dat we al lopend en zoekend en struikelend op het pad tussen geboorte en dood kunnen opdoen. In ieder geval is dat de toon die ook dit bijbelverhaal toevoegt aan de moderne levenskunst. Voor niet alle vragen is een antwoord, niet alle pijn is te verwerken, soms moet je het leven nemen zoals het zich aandient, of je wil of niet. En dan helpt geen wijsheid als dat '2009 zo goed wordt als je er zelf van maakt'. Maar misschien toch ook een beetje weer wel: als iemand je erbij helpt, als een gemeenschap je doet beseffen dat je het niet alleen hoeft te doen, als er verhalen van troost en herkenning zijn, als een ander je de hand reikt om op te staan. (Misschien ben jij die ander wel.) Dan kan het jaar, het leven een beetje beter worden.

Mirjam Wolthuis

Gelezen: Mt 2, 12-18

Over moderne levenskunst: Joep Dohmen, Tegen de onverschilligheid, Pleidooi voor een moderne levenskunst (Ambo 2007)